WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

CHAKANA SAVDONING MOHIYATI VA AHAMIYATI

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti To’rtko’l fakulteti Iqtisodiyot yo‘nalishi,
2- kurs bakalavriyati talabasi
To`liboyeva Umida

Annotatsiya

Mazkur tezisda chakana savdoning iqtisodiy kategoriya sifatidagi mazmuni, uning bozor iqtisodiyoti sharoitidagi funksional vazifalari hamda milliy iqtisodiyot rivojlanishidagi o‘rni nazariy va amaliy jihatdan tadqiq etilgan. Chakana savdo ishlab chiqarish va yakuniy iste’mol o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni ta’minlovchi muhim bo‘g‘in sifatida baholanadi. Shuningdek, chakana savdo tizimining ichki bozor barqarorligini ta’minlash, iste’mol talabini shakllantirish, aholi turmush darajasini oshirish, bandlikni ta’minlash va davlat byudjeti daromadlarini ko‘paytirishdagi ahamiyati ilmiy asosda yoritilgan. Raqamli iqtisodiyot sharoitida elektron tijorat va innovatsion savdo texnologiyalarining rivojlanish tendensiyalari ham tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: chakana savdo, tovar muomalasi, iste’mol bozori, savdo infratuzilmasi, bozor mexanizmi, elektron tijorat, iqtisodiy samaradorlik.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida savdo sektori iqtisodiy tizimning ajralmas tarkibiy qismi bo‘lib, ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonining muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, chakana savdo iqtisodiyotni rivojlantirishda ishlab chiqarilgan mahsulotlarni yakuniy iste’molchiga yetkazib berish orqali moddiy ne’matlarning harakatini yakunlovchi tizim sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Chakana savdo jamiyatning iste’mol talabini qondirish bilan birga, ishlab chiqarish hajmi, bozor sig‘imi, narxlar dinamikasi va raqobat muhitiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan, chakana savdo nafaqat iqtisodiy faoliyat turi, balki bozor kon’yunkturasini shakllantiruvchi strategik institut sifatida ham namoyon

bo‘ladi.

Mamlakat iqtisodiy taraqqiyoti darajasi ko‘p jihatdan chakana savdo aylanmasining hajmi, savdo infratuzilmasining rivojlanish darajasi va aholiga ko‘rsatilayotgan xizmatlar sifati bilan belgilanadi. Shu sababli chakana savdo faoliyatining nazariy asoslarini o‘rganish va uning samaradorligini oshirish dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biridir.

Iqtisodiy nazariyada chakana savdo tovarlarni yakuniy iste’molchilarga shaxsiy, oilaviy yoki noishlab chiqarish maqsadlarida sotish bilan bog‘liq bo‘lgan iqtisodiy munosabatlar tizimi sifatida tavsiflanadi. U tovar muomalasining so‘nggi bosqichi bo‘lib, tovar qiymatining pul shakliga aylanishini ta’minlaydi.

Chakana savdoning iqtisodiy mohiyati quyidagi jihatlarda namoyon bo‘ladi:

ishlab chiqarish va iste’mol o‘rtasidagi iqtisodiy aloqani ta’minlash;

tovarlarning iste’mol qiymatini real iqtisodiy foydaga aylantirish;

bozor talab va taklifining muvozanatini shakllantirish;

pul muomalasi tezligini oshirish;

ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish orqali farovonlikni ta’minlash.

Shunday qilib, chakana savdo bozor iqtisodiyoti mexanizmining asosiy institutsional elementlaridan biri bo‘lib, takror ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta’minlaydi.

Chakana savdo iqtisodiyotda ko‘p qirrali funksiyalarni bajaradi. Ularning asosiylari quyidagilardan iborat:

Taqsimot funksiyasi - chakana savdo ishlab chiqarilgan mahsulotlarni hududlar, ijtimoiy qatlamlar va iste’molchilar kesimida taqsimlash orqali bozor muvozanatini ta’minlaydi.

Regulyativ funksiya - mazkur soha iste’molchilar talabi haqidagi axborotni ishlab chiqaruvchilarga yetkazib, ishlab chiqarish tarkibini bozor ehtiyojlariga moslashtiradi.

Rag‘batlantiruvchi funksiya - raqobat muhiti orqali mahsulot sifati, assortiment kengligi va xizmat ko‘rsatish darajasining oshishiga xizmat qiladi.

Ijtimoiy funksiya - aholining moddiy ehtiyojlarini qondirish, yangi ish o‘rinlari yaratish va turmush darajasini yaxshilashga xizmat qiladi.

Chakana savdo milliy iqtisodiyotda yalpi ichki mahsulot shakllanishi, bandlik darajasi va fiskal barqarorlikka sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Birinchidan, chakana savdo ichki talabni rag‘batlantirish orqali iqtisodiy o‘sishning multiplikativ omili sifatida maydonga chiqadi. Aholi daromadlarining iste’mol xarajatlariga aylanishi ishlab chiqarish hajmining kengayishiga sabab bo‘ladi.

Ikkinchidan, ushbu sektor kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, iqtisodiyotda raqobat muhitini shakllantiradi.

Uchinchidan, savdo korxonalaridan tushadigan soliqlar davlat byudjetining muhim daromad manbai hisoblanadi.

To‘rtinchidan, chakana savdo bozordagi narx signallari orqali resurslar taqsimotiga bilvosita ta’sir qiladi.

Globalizatsiya va raqamlashtirish jarayonlari chakana savdo tizimida sifat jihatidan yangi bosqichni yuzaga keltirdi. Xususan, elektron tijorat, marketpleyslar, raqamli marketing, logistika platformalari va sun’iy intellekt asosidagi boshqaruv tizimlari savdo samaradorligini sezilarli oshirmoqda.

Elektron chakana savdoning ustunliklari quyidagilardan iborat:

tranzaksiya xarajatlarining kamayishi;

bozor qamrovining kengayishi;

vaqt tejamkorligi;

narx shaffofligi;

iste’molchilar uchun qulaylik.

Natijada, chakana savdo an’anaviy savdo modelidan omnichannel (ko‘p kanalli) savdo tizimiga o‘tmoqda.

Mamlakatimizda iqtisodiy islohotlar natijasida savdo infratuzilmasini modernizatsiya qilish, zamonaviy logistika tizimlarini rivojlantirish, elektron to‘lov vositalarini kengaytirish va xususiy sektor ulushini oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Kelgusida quyidagi yo‘nalishlar ustuvor ahamiyat kasb etadi:

hududiy savdo infratuzilmasini takomillashtirish;

elektron tijoratni qo‘llab-quvvatlash;

raqobatbardosh savdo xizmatlarini rivojlantirish;

iste’molchilar huquqlarini himoya qilish;

innovatsion marketing strategiyalarini joriy etish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, chakana savdo bozor iqtisodiyotining strategik tarmog‘i bo‘lib, ishlab chiqarish va iste’mol o‘rtasidagi uzviy iqtisodiy bog‘liqlikni ta’minlaydi. U nafaqat tovarlarni realizatsiya qilish mexanizmi, balki ichki talabni shakllantirish, iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirish, bandlikni oshirish va ijtimoiy farovonlikni yuksaltirishning muhim omilidir.

Raqamli transformatsiya sharoitida chakana savdoni innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, ichki bozor barqarorligini ta’minlash va uzoq muddatli iqtisodiy taraqqiyotga erishishda muhim strategik yo‘nalish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Savdo faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni.

   Shodmonov Sh.Sh., G‘afurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: Iqtisod-Moliya.
2. Abdurahmonov Q.X. Makroiqtisodiyot va bozor infratuzilmasi.
3. Kotler F. Marketing management asoslari.
4. Pindick R., Rubinfeld D. Mikroiqtisodiyot.

5. Samuelson P., Nordhaus W. Economics.
6. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari.